

Κλιμάκωση

Η ισραηλινή επίθεση στο Ιράν –που ξεκίνησε ενώ συνεχίζεται η γενοκτονία του παλαιστινιακού λαού– ακολουθεί ένα ζοφερά γνώριμο σενάριο. Όπως και στις προηγούμενες εκστρατείες του σε Λίβανο και Γάζα, το Ισραήλ ακολουθεί μια στρατηγική «αποκεφαλισμού», με στόχο την εξόντωση κομβικών προσώπων της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσία της χώρας, ενώ ταυτόχρονα τρομοκρατεί τον άμαχο πληθυσμό. Παρότι όλο αυτό παρουσιάζεται με παραπλανητικούς όρους όπως «προληπτική επίθεση» ή «ενάντια στη διάδοση (πυρηνικών όπλων)», η ισραηλινή κλιμάκωση υποδηλώνει ένα πολύ πιο εκτεταμένο και φιλόδοξο σχέδιο: όχι μόνο να σταματήσει το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, αλλά να αποκαθλώσει το Ιράν από ισχυρό περιφερειακό παράγοντα ικανό να αντισταθεί στην Αμερικανο-Ισραηλινή κυριαρχία. Αυτή η ατζέντα αλλαγής καθεστώτος δεν θα έπρεπε να προκαλεί έκπληξη σε όσους γνωρίζουν τη σύγχρονη ιστορία της περιοχής. Έχει αφήσει πίσω της ένα μονοπάτι καταστροφής στο Ιράκ, τη Λιβύη, τη Συρία, την Παλαιστίνη και τον Λίβανο.

Μέσα σε μία μόνο νύχτα, το Ισραήλ κατάφερε να δολοφονήσει τον Χοσέϊν Σαλαμί, αρχηγό των Φρουρών της Επανάστασης (IRGC)· τον Μοχαμάντ Μπαγκερί, αρχηγό του Γενικού Επιτελείου των ιρανικών ενόπλων δυνάμεων· τον Αμίρ Αλί Χατζιζαντέχ, διοικητή των Αεροδιαστημικών Δυνάμεων των Φρουρών της Επανάστασης· τον Φερεϊντούν Αμπασί, πρώην επικεφαλής του Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας του Ιράν· και τον Μοχαμάντ Μεχντί Τεχαρανσί, πρόεδρο του Ισλαμικού Πανεπιστημίου Αζάντ. Ο Αλί Σαμχάνι, πρώην γραμματέας του Ανώτατου Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας του Ιράν και ανώτερος σύμβουλος του Ανώτατου Ηγέτη, ο οποίος είχε διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στις πρόσφατες διαπραγματεύσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες, αρχικά αναφέρθηκε ως νεκρός αλλά πλέον θεωρείται ότι επέζησε οριακά της απόπειρας δολοφονίας. Εκτός από τις επιθέσεις σε πυρηνικές εγκαταστάσεις και στρατιωτικές υποδομές, το Ισραήλ έριξε βόμβες και σε κατοικημένες περιοχές με υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, σκοτώνοντας 224 άτομα και τραυματίζοντας περίπου 1.200 κατά τις πρώτες τρεις ημέρες. Το γεγονός ότι μια τόσο υψηλού επιπέδου επιχείρηση πραγματοποιήθηκε χωρίς να εντοπιστεί εκ των προτέρων, υποδηλώνει σοβαρή αποτυχία των ιρανικών υπηρεσιών ασφαλείας — και πιθανότατα σηματοδοτεί βαθιά διείσδυση της Μοσάντ, σε συνεργασία με τις αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών.

Οι επιθέσεις έγιναν μετά την ανανέωση των διαπραγματεύσεων για τα πυρηνικά μεταξύ Τεχεράνης και Ουάσινγκτον, οι οποίες ξεκίνησαν στα μέσα Απριλίου. Έχει περάσει σχεδόν μια δεκαετία από τότε που η κυβέρνηση Ρουχανί στο Ιράν υπέγραψε το Κοινό Ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης (JCPOA), συμφωνώντας να περιορίσει τον εμπλουτισμό ουρανίου με αντάλλαγμα την άρση των κυρώσεων —

μια συμφωνία που διατηρήθηκε έως το 2018, όταν ο Τραμπ αποσύρθηκε μονομερώς και υιοθέτησε τη λεγόμενη στρατηγική της «μέγιστης πίεσης», επιβάλλοντας κυρώσεις που στόχευαν να εξαθλιώσουν τον ιρανικό πληθυσμό και να υποκινήσουν εσωτερικές αναταραχές. Καθ' όλη αυτή την περίοδο, το Ιράν συνέχισε να ελπίζει σε μια διπλωματική λύση που θα του επέτρεπε να διατηρήσει το δικαίωμά του στον εμπλουτισμό ουρανίου για ειρηνική χρήση υπό το διεθνές καθεστώς επιτήρησης. Αντιμετώπισε σημαντικές πιέσεις –τόσο από τις ελίτ όσο και από τον λαό– να αποκατασταθεί κάποια μορφή διαπραγματευτικής συμφωνίας. Έτσι, όταν ο Τραμπ επέστρεψε φέτος στον Λευκό Οίκο και υπαινίχθηκε ότι μια νέα συμφωνία ίσως ήταν εφικτή, η κυβέρνηση Πεζεσκιάν συμφώνησε, ίσως αφελώς, να συμμετάσχει σε περαιτέρω συνομιλίες. Είναι πλέον οφθαλμοφανές ότι αυτή η διπλωματία δεν ήταν ποτέ ειλικρινής. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες, ο στόχος δεν ήταν η επίτευξη συμφωνίας, αλλά ο εξαναγκασμός σε παράδοση.

Πίσω από τη ρητορική του Τραμπ περί «συμφωνιών» κρυβόταν μια μαξιμαλιστική απαίτηση: όχι μόνο να εγκαταλείψει το Ιράν το ειρηνικό πυρηνικό του πρόγραμμα αλλά και να ξηλώσει το οπλοστάσιο πυραύλων και τις περιφερειακές συμμαχίες του. Αυτή είναι η λεγόμενη «επιλογή της Λιβύης» που ο Νετανιάχου έχει επανειλημμένα προτείνει. Όχι κατευνασμός ή εξοάλυνση των σχέσεων αλλά πλήρης υποταγή — κάτι που η Τεχεράνη δεν επρόκειτο ποτέ να αποδεχτεί. Υπό αυτό το πρίσμα, το υποτιθέμενο «ρήγμα» μεταξύ Τραμπ και Νετανιάχου μοιάζει πλέον περισσότερο με στρατηγικό ελιγμό παρά με πραγματική απόκλιση πολιτικής: μία κίνηση για να αποπροσανατολιστεί η ιρανική πλευρά, την ώρα που ετοιμαζόταν ο πόλεμος. Οι ισραηλινές αεροπορικές επιδρομές, οι δολοφονίες και οι ενέργειες σαμποτάζ —που στόχευαν όχι μόνο στην αποδυνάμωση των αμυντικών δυνατοτήτων του εχθρού, αλλά και στη διάδοση φόβου και σύγχυσης στον πληθυσμό— αιφνιδίασαν έτσι το Ιράν. Η ηγεσία του άργησε να αντιδράσει αλλά έχει σταδιακά προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα.

Η μακροπρόθεσμη στρατηγική που αναπτύχθηκε στην Ουάσινγκτον και το Τελ Αβίβ ήταν η χρήση υβριδικού πολέμου ως μέσου καταρράκωσης: αποδυνάμωση του ιρανικού κράτους και της κοινωνίας εκ των έσω, διπλωματική απομόνωση του Ιράν και μετατροπή του σε ευάλωτο στόχο για στρατιωτική εισβολή, με απώτερο σκοπό την ανατροπή της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Το Ισραήλ έχει επίσης επιστρατεύσει διάφορες μεθόδους ήπιας ισχύος, όπως την προώθηση του εξόριστου γιου του πρώην Σάχη — μιας προσωπικότητας με ελάχιστη πολιτική επιρροή εντός του Ιράν, αλλά χρήσιμη για την ξένη προπαγάνδα. Ο ίδιος εμφανίζεται συχνά στα δυτικά μέσα ενημέρωσης για να διακηρύξει ότι οι Ιρανοί βρίσκονται στα πρόθυρα εξέγερσης με στόχο την ανατροπή του «καθεστώτος» και την αντικατάστασή του με ένα φιλοδυτικό καθεστώς.

Αυτή η φαντασίωση φέρει εμφανώς την σφραγίδα του νεοσυντηρητισμού των αρχών της δεκαετίας του 2000. Είναι μια ξαναζεσταμένη εκδοχή των ίδιων αυταπατών που οδήγησαν στην αμερικανική εισβολή στο Ιράκ: ότι ένα συντετριμμένο, κατακερματισμένο κράτος, με την συναίνεση ή ακόμα και την υποστήριξη του πληθυσμού του, θα μπορούσε να ανασυγκροτηθεί ως υπάκουο προπύργιο για το Δυτικό κεφάλαιο, ανοιχτό στην ιδιωτικοποίηση, την εκποίηση περιουσιακών στοιχείων και τη γεωστρατηγική επίδειξη ισχύος. Επιστρέφει επίσης στη μόδα η τακτική της παραπληροφόρησης για

να κατασκευαστεί συναίνεση για τον πόλεμο, όπως οι [ισχυρισμοί](#) του Νετανιάχου ότι το Ιράν ήταν έτοιμο να αποκτήσει πυρηνικά όπλα και να προμηθεύσει πυρηνική τεχνολογία στους Ansarallah (Χούθι) της Υεμένης. Μπαίνουμε τόσο πολύ στο έδαφος της φαντασίας που οι προηγούμενες υποθέσεις κατασκευής συναίνεσης για τον πόλεμο του Ιράκ με τα υποτιθέμενα όπλα μαζικής καταστροφής και τους πυραύλους που σε 45 λεπτά θα χτυπούσαν το Λονδίνο, ωχριούν σε σύγκριση.

Ωστόσο, φαίνεται ότι ο Νετανιάχου και ο Τραμπ έχουν υποτιμήσει την ανθεκτικότητα του ιρανικού πατριωτισμού σε όλες του τις εκδοχές. Οι επιθέσεις τους έχουν ήδη προκαλέσει μία σημαντική τάση συσπείρωσης γύρω από την κυβέρνηση. Ακόμα και μεταξύ εκείνων που είναι βαθιά απογοητευμένοι με την Ισλαμική Δημοκρατία, συμπεριλαμβανομένων πρώην πολιτικών κρατούμενων, τα καλέσματα για εθνική ενότητα και υπεράσπιση της χώρας έχουν βρει απήχηση. Υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση ότι αυτό που συμβαίνει δεν είναι απλώς ένας πόλεμος κατά της Ισλαμικής Δημοκρατίας αλλά κατά του ίδιου του Ιράν: μια προσπάθεια να το μετατρέψουν σε ένα μωσαϊκό εθνοτικών θυλάκων, εσωτερικά διαιρεμένο και τόσο αδύναμο που δεν θα μπορεί να έχει ανάπτυξη σε ένα πλαίσιο εθνικής ανεξαρτησίας, πόσο μάλλον να αποτελέσει περιφερειακή δύναμη. Ο Σαντάμ Χουσεΐν είχε παρόμοιες φιλοδοξίες κάποτε για το Ιράν, αλλά κατέληξαν σε αποτυχία. Το Ισραήλ, φαίνεται, ελπίζει να πετύχει εκεί όπου οι άλλοι απέτυχαν.

Καθώς ο αριθμός των θυμάτων αυξάνεται, οι εικόνες των νεκρών κυκλοφορούν ευρέως: ένα νεαρό αγόρι με τη στολή του ταεκβοντό, ένα κορίτσι ντυμένο μπαλαρίνα με κόκκινο φόρεμα, μια 16χρονη αθλήτρια του καλλιτεχνικού πατινάζ, ένας γραφίστας που συνεργαζόταν με γνωστό περιοδικό, μια νέα ποιήτρια. Η θλίψη και η οργή έχουν εξαπλωθεί σε όλη τη χώρα, καθώς το Ισραήλ επεκτείνει την εκστρατεία του κατά των ιρανικών μη στρατιωτικών υποδομών, συμπεριλαμβανομένων των αποθηκών καυσίμων και των αεροδρομίων, ενώ έχει πραγματοποιήσει επίθεση στο εθνικό ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο κατά τη διάρκεια ζωντανής εκπομπής. Η κυβέρνηση του Ιράν έχει απαντήσει στην επίθεση με πλήγματα στο Τελ Αβίβ και τη Χάιφα, στέλνοντας το μήνυμα ότι διαθέτει τη δυνατότητα να προκαλέσει κόστος στο Ισραήλ που μέχρι πρότινος φαινόταν αδιανόητο. Ωστόσο, η ασυμμετρία παραμένει βαθιά. Το Ιράν δεν έχει πυρηνική ομπρέλα, δεν διαθέτει σταθερές συμμαχίες, ούτε NATO· το Ισραήλ υποστηρίζεται άνευ όρων από τις ΗΠΑ, με εξελιγμένα συστήματα αεράμυνας, ανταλλαγή πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο και σχεδόν πλήρη διπλωματική ατιμωρησία. Το Ιράν μάχεται για αποτροπή· το Ισραήλ για ανεξέλεγκτη κυριαρχία.

Για δεκαετίες, οι ειδικοί προειδοποιούσαν ότι η μεταχείριση της διπλωματίας ως παγίδας και των διαπραγματεύσεων ως προκάλυμμα για εξαναγκασμό θα ανάγκαζε το Ιράν να επιλέξει την πυρηνική αποτροπή. Τώρα, πλησιάζουμε σε αυτό το κατώφλι. Στην παρούσα φάση, δεν υπάρχει ακόμα καμία ένδειξη ότι το Ιράν έχει αποφασίσει να επιδιώξει την απόκτηση πυρηνικού όπλου και συνεχίζει να συνεργάζεται, αν και υπό αυξανόμενη πίεση, με τον Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας, ο οποίος θεωρείται από πολλούς πολιτικά υπονομευμένος. Παρ' όλα αυτά, όλο και περισσότερες φωνές από το Ιράν —τόσο από τις πολιτικές ελίτ όσο και από τον λαό— υποστηρίζουν ότι αν το Ιράν είχε κάνει αυτό το βήμα εδώ και καιρό (την απόκτηση πυρηνικού όπλου), δεν θα είχε βρεθεί σε τόσο επισφαλή

κατάσταση. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, η Βόρεια Κορέα κατάλαβε καλύτερα τη λογική της αμερικανικής ισχύος και ενήργησε αναλόγως. Η επικρατούσα άποψη σε αυτούς τους κύκλους είναι ότι, αν το Ιράν διαθέτει ακόμη την τεχνική δυνατότητα, τώρα είναι η ώρα να τη χρησιμοποιήσει.

Εν τω μεταξύ, ένα κεντρικό ερώτημα είναι αν το Ιράν μπορεί να διατηρήσει την τρέχουσα εκστρατεία αντιποίνων. Εκτός αν καταφέρει ιδιαίτερα σημαντικά πλήγματα στο Ισραήλ, κινδυνεύει να ενδυναμώσει τον εχθρό του και να αυξήσει την ένταση των επόμενων επιθέσεων. Οι Ιρανοί σχεδιαστές στρατηγικής πιθανότατα αξιολογούν αν μπορούν να θέσουν τη σημερινή βιομηχανία τους σε κατάσταση πολέμου, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ρωσίας. Αυτό είναι ένα δύσκολο εγχείρημα για ένα κράτος που εδώ και καιρό έχει εξασθενήσει από τη διαφθορά και την ενδημική κακοδιαχείριση αλλά η ανάγκη τέχνας κατεργάζεται. Οι δεκαετίες κυρώσεων έχουν αναγκάσει το Ιράν να καλλιεργήσει ένα αναδυόμενο εγχώριο στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα — το οποίο, παρότι έχει σημαντικές αδυναμίες, παραμένει ικανό να προσφέρει ασύμμετρη αποτροπή με μεγάλο ανθρώπινο κόστος.

Υπάρχει επίσης σημαντική αβεβαιότητα ως προς το αν η στρατηγική αποκεφαλισμού του Ισραήλ θα οδηγήσει σε κατακερματισμό και παράλυση την ιρανική πλευρά, ή αν θα φέρει μια νεότερη γενιά Φρουρών της Επανάστασης – λιγότερο επιφυλακτικών και πιο διατεθειμένων να κλιμακώσουν. Αν και η πλήρης ανατροπή του καθεστώτος είναι απίθανη να πετύχει, ένας πόλεμος αυτής της κλίμακας σχεδόν σίγουρα θα αλλάξει την Ισλαμική Δημοκρατία. Μπορεί να εμβαθύνει τη στρατιωτικοποίηση του κράτους και της κοινωνίας και να εδραιώσει περαιτέρω το Σώμα των Φρουρών της Επανάστασης (IRGC) στον πυρήνα της πολιτικής και οικονομικής ζωής της χώρας. Όπως είχε παρατηρήσει ο Charles Tilly, «ο πόλεμος δημιουργεί το κράτος, και το κράτος δημιουργεί τον πόλεμο». Η ιδέα ότι μια ισχυρή δημοκρατική δύναμη ή ένα προοδευτικό κοινωνικό κίνημα θα μπορούσε να ανθίσει υπό αυτές τις συνθήκες φαίνεται ουτοπική. Αν μη τι άλλο, οι τελευταίες εξελίξεις πιθανότατα θα πάνε πίσω δεκαετίες τον αγώνα για τα πολιτικά δικαιώματα και ένα πιο δημοκρατικό σύστημα.

Το Ιράν διαθέτει επίσης μια επιλογή έσχατης ανάγκης για να υπερασπιστεί τον εαυτό του: το κλείσιμο των Στενών του Ορμούζ – ενός στρατηγικού σημείου διέλευσης μέσω του οποίου περνούν περίπου 21 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου κάθε ημέρα, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν το 20% της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου, καθώς και περίπου το 20% του παγκόσμιου υγροποιημένου φυσικού αερίου. Οι αγορές είναι ήδη ανήσυχες για την προοπτική μιας τέτοιας κίνησης. Αν και θα αποτελούσε μια ακραία κλιμάκωση, το Ιράν ενδέχεται να το θεωρήσει αναγκαίο αν οι Ηνωμένες Πολιτείες αποφασίσουν να παρέμβουν στρατιωτικά υπέρ του Ισραήλ. Αν έρθει εκείνη τη στιγμή, θα μπούμε σε ακόμα πιο επικίνδυνα και αχαρτογράφητα νερά.

Το στρατιωτικό κράτος του Ισραήλ έχει καταστήσει σαφές ότι δεν αρκείται σε στρατιωτική υπεροχή στην περιοχή· επιθυμεί επίσης τη μόνιμη αδυναμία των γειτόνων του. Το Ισραήλ και ο κύριος προστάτης του δεν θα ανεχθούν ένα κυρίαρχο, ανεξάρτητο Ιράν, ικανό να περιορίσει, έστω και σχετικά, την ελευθερία της δράσης τους. Αυτό δεν είναι αποτυχία της διπλωματίας. Είναι ο προσχεδιασμένος αποκλεισμός της διπλωματίας. Δεν πρόκειται για απόκλιση από την ασκούμενη

πολιτική, αλλά για την αναμενόμενη κλιμάκωση μιας συμφωνίας δεκαετιών μεταξύ Ουάσινγκτον και Τελ Αβίβ: ότι καμία ανεξάρτητη δύναμη στη Μέση Ανατολή δεν πρέπει να είναι σε θέση να ξεφύγει από την αρχιτεκτονική υποταγής.

Μετάφραση του Άγγελου Κωσταμπάρη για το Jacobin Greece.